

*Др Станка Стјепановић, редовни професор
Правни факултет Универзитета Источно Сарајево*

ПРАВО НА ЖИВОТ ДЕТЕТА КАО ЕТИЧКА ВРЕДНОСТ У МЕДИЈСКОМ ПРАВУ

Апстракт: У овом раду ауторка указује на поштовање основне људске вредности, одговорности за прво основно људско право – право на живот, те место овог права, као етичке вредности у медијској етици. Оцењује међусобни однос права на живот и права на слободу изражавања као етичке вредности. Медији су дужни, на основу медијске етике, да се у свом раду ослањају на универзалне вредности искључујући дискриминацију по било ком основу. Управо због тога што медији имају високи задатак у друштву требају имати и одговорност према јавности. Крше ли медији Кодекс новинарске етике ако у свом извештавању јавности дискриминишу право на живот детета и то тако да се оглушују о члан 1. Конвенције о правима детета УН – а из 1989. године, те извештавају само о праву на живот рођеног детета? Указује на проблеме недовољног неговања права на живот зачетка и његовом положају као етичке вредности у медијском праву Србије.

Кључне речи: живот, дете, медијска етика, абортус, истина, извештај.

Увод

У Конвенцији о правима детета, у члану првом дефинисано је ко се сматра дететом. То је свако људско биће које није навршило 18 година, осим ако се у законодавству земаља потписница Конвенције пунолетство не стиче раније. Значи да Конвенција сматра и зачетак дететом, што је у складу са медицинском науком. Да неке земље сматрају да се Комитету за права детета треба подносити редован извештај о заштити рођене и нерођене деце, то доказују њихови извештаји Комитету.

Извор за медијску етику су све Конвенције међународних и регионалних организација, истина и препоруке. Тако је и Конвенција о правима детета извор права. Слобода информисања треба бити усмерена и на најважнију вредност у једном друштву, а то је право на живот.

Обично се на странама дневне штампе појављује сензационална вест са крупним насловима – Нађена мртва беба у шипражју при обали реке, у

контејнеру. Или, мајка убила дете, бацила га кроз прозор, па онда убила себе. Ниједна информативна емисија није почела, нити су било које дневне новине објавиле колико је тога дана убијено легалним абортусом деце. Не објављује се ни то колико је жена због тога остало болесно или неплодно. Дискриминација је видљива између права на живот рођене и права на живот нерођене деце и у односу према остацима нерођене деце. Она су предмет разних трговина, као што је фармацеутска индустрија, козметичка индустрија, Потребно је да медији као етичку вредност штите право на живот и да попут медија у једној демократској држави као што је Пољска, као етичку вредност ставе и право на живот нерођене деце.¹

2. Тачно извештавање

Етичке вредности се дефинишу као људска и друштвена добра која су предмет заштите медијске етике². Тачност извештавања подразумева да се прикажу стварне чињенице које одговарају стварном догађају и то изношење битних чињеница о њему. Најчешће извештавање иде у смеру мозаика и то тако да се разни догађаји не прате њиховим следом већ тако да се сваки разбије на више делова, а онда се мозаик не слаже оним редом и на онај начин како је то било пре разбијања догађаја. Тако сложен мозаик чињеница даје потпуно другачију слику стварног догађаја и носи сва обележја нетачног извештавања. То се коси са медијским етичким кодексима. У овом раду покушавамо осветлити један део мозаичког извештавања у области права детета на живот и права родитеља на слободу одлучивања о родитељству и абортуса као искључивог права жене по нашим прописима.

Према Кодексу новинара Србије основно начело које руководи новинара је саопштавање истине утврђене прописаним професионалним стандардима³. С обзиром да је у питању демографска катастрофа на просторима Републике Србије, а и неким деловима Републике Српске, посебну пажњу треба посветити основном праву на живот детета и опстанку становништва. Како се јављају велики проблеми које са собом

¹ Пољска је од 1956 – 1993 године имала веома либералан Закон о абортусу што се одражавало на опште стање репродукционог здравља становништва, тачније речено, резултати су били поразни кад је у питању здравље жена и вредности породице. Залагањем покрета Солидарност у Пољској је донесен Статут за заштиту живота који је свео дозволу абортуса у изузетним случајевима, а пре свега ако је био у опасности живот мајке. После тога број абортуса је опао, смањена је 100% смртност беба при рођењу и побољшано репродуктивно здравље.

² Д. Николић, Медијско право, Службени гласник 2010, стр.303

³ Кодекс новинара Србије-упутства и смернице, Београд 2008., 10

носи дисбаланс између живорођене деце и броја умрлих, онда би, поштујући моралне кодексе медијске етике новинари требали своју свакодневну пажњу усмерити на догађаје који на то утичу и тачно информисати, уз чување приватности сваког лица шта се у стварности дешава. У случају насилних прекида трудноће да се редовно извештава о томе колико се врши прекида трудноће и да се том проблему не приступа мозаички. Таквих извештавања, која не би била сензационалистичка већ таква да информацију прикажу у њезиној реалности, допринела би много да се уоче сви проблеми који су довели до насилног прекида трудноће и сви проблеми који ће настати после насилног прекида трудноће за нерођено дете које ће бити лишено живота, за мајку којој ће трајно бити нарушено физичко здравље са далекосежним последицама за њезин психосоцијални статус, на живот остале деце у породици и целе породице, а затим и друштва у целини.

2.1 Извештавање о праву на живот нерођеног

Новинари се претежно баве писањем о неком догађају када је извршено чедоморство, као привилеговано кривично дело убиства детета непосредно после рођења⁴. Нарочито се објављује када је дете нађено на улици, у шипражју реке и та информација нема наставак у смислу да се обави разговор с медицинским експертом који би указао на порекло и осуду оваквог злочина и са правним стручњаком који би навео све елементе бића кривичног дела убиства и онда би уследио закључак да нема разлога да се овом људском бићу може тако једноставно одузети живот, те да је у време све већег спектра заштите свих људских права недопустиво да право на живот тек рођеног, најчешће ванбрачног, детета буде мање заштићено него пре два века у Карађорђевој Србији.

Са етичког становишта не може новинар у оваквим информацијама давати простора више наслову него тексту. У противном, то је полуинформација која у формули даље производи полуистину, а ова даље индукује сврставање информације о смрти новорођенчади која је наступила услед чедоморства у ранг вести типа „Данас је на планини падао снег“. Ако се информација тако сервира, онда у њој нема обликоване поруке да је живот највећа вредност сваког људског бића. О убиствима која се дешавају свакодневно у разним клиникама нерођене деце новинари углавном не пружају информације. Етичка вредност је и

⁴ Карађорђевић Кримијални законик донесен 1807. или 1810. је свако убиство намерно кажњавао смртном казном, а изједначио је и убиство ванбрачног новорођенчета као и свако друго убиство и предвидео смртну казну. Љ. Кркљуш, Правна историја српског народа, Београд 2011., 139.

однос новинара према праву на живот нерођеног детета. Ако новинар „не види“ убиства нерођених пролазећи свакодневно поред клиника и не жели ту информацију пружити у етар, он је саучесник у прикривању таквих догађаја. Зар није етичка норма помоћи немоћнима? Иако је Конвенција о правима детета УН – а у члану 1. дефинисала дете као свако људско биће које није навршило 18 година, новинари као да су то заборавили и сматрају да треба писати само о оној деци која су убијена након рођења. Полазећи од принципа да се треба заштитити најбољи интерес детета, онда је логичан след да је у његовом интересу да му свако штити његово основно право на живот и здравље, па и новинари. Од 1978. године када је усвојен Закон о здравственим мерама за остваривање права на слободно одлучивање о рађању деце, у бившој Југославији, нагло су порасли проценти извршених убистава деце абортусом. У ситуацији у каквој се демографски нашла Србија, кључна ствар око које би се морали сложити сви новинари, без обзира коме од два новинарска удружења припадају, је да се својом информацијом боре за живот сваког детета. Ако у 10 година абортусом буде побијено 2 милиона деце у Србији, а за то време умре 350.000 људи више него што се роди, онда је јасно да приоритет треба дати у информацији догађајима који спречавају да становништво просто опстане.

Ако информација буде мозаик сложених чињеница које не указују на то да је извршено убиство једног члана друштва, можемо слободно рећи да је та информација нетачна. Право на живот, као највишу вредност требају новинари својим пером штитити у свакој врсти медија где се објављује та информација. Новинар мора у свом мозаику извештавања о тим догађајима имати и коцкице и из здравствене установе и из школе, јер су нажалост, по статистичким извештајима девојчице већ од 13 година биле доведене у положај да морају убијати властито дете, тако да је то двоструко кршење права детета, на живот и права детета на здравље. Новинари обликују јавно мњење и својим информацијама кристалишу вредности у друштву. Етика их обавезује да говоре о праву на живот нерођених да изнесе становишта медицинске науке о томе да живот људски почиње зачећем. Да критикују несклад између стварног стања медицинске науке и права које признаје правну заштиту рођеног детета, а изузетно у питањима наслеђивања, под условом да се последице роди признаје и зачетку. Врло ретко се може наћи у новинама или у било ком виду информација о овом проблему. Када се деси смрт жене која је вршила абортус, онда се појављују информације о том догађају где је средишња информација смрт жене, а споредна да је извршила абортус.

2.1.2. Однос нетачне информације и пада етичких вредности

Неспорна је чињеница да је неприказивањем стварног убиства нерођених дошло до тешких психосоцијалних проблема становништва и неумољивог сурвавања свих етичких вредности у друштву. Друштво вапи за помоћу, а помоћ треба пружити сваки члан друштва у границама својих могућности. Помоћ траже немоћни, а сада су то у нашем друштву стари јер је њих више него младих. Ко ће им пружити помоћ ако ће за десетак година младих бити још мање, јер мајке масовно због економског незнања све више користе своје „право“ да убију своје дете пре него што се роди, да се породици не стварају још већи „економски проблеми опстанка“. Како се етичка вредност, ако буде срушена, мора постепено подизати, то у овом друштву могу урадити само новинари поступајући у складу са својим кодексима етике. Као што би сва звона и све сирене требале бити укључене када се појави пожар да позову све људе на помоћ у гашењу пожара, тако би и новинари требали преузети улогу звона и сирене да у својим информацијама позову на елементарну заштиту живота нерођених, а самим тим опстанка рођених, а старих лица.

3. Предлог за допуну Кодекса

У Кодексу новинара Србије, иза разрађених правила која обезбеђују тачно, објективно, потпуно и благовремено извештавање о догађају, у другом делу под називом „Однос новинара према чињеницама“, посебно би требало уградити правила о тачном извештавању о прекидима трудноће, убиствима, абортусом нерођене деце. Новинара треба интересовати истина, а најмање се пише о праву детета на истину, право мајке да сазна истину о самом чину прекида трудноће да то није само прекид трудноће већ да је то убиство детета уз истовремени атак на њезино властито здравље. Новинари су дужни да у сваком случају у својим информацијама и свом закључку на крају тих информација истичу као највећу вредност степен достигнутих људских права и то тако да нема никакве дискриминације.

3.1. Полна дискриминација

Фаворизујући право жене на абортус као искључиво право врши се полна дискриминација и то тако да се оцу детета одузима право да одлучује о животу свог детета пре рођења. Новинари би требали да свакодневно указују на тај проблем и да на тај начин створе истиниту слику о овом проблему што би сигурно довело до тога да законодавац промени законску регулативу и дозволи одлуку о том питању и оцу детета

равноправно. И у том питању је несклад између медицинске науке и правне регулативе. Медицинска наука је јасна у питању које карактеристике садржи ембрион, он носи у свом генетском склопу пола хромозома мајке, а другу половину од оца. За право је то предмет о чијем опстанку одлучује искључиво мајка, а зависно од временских стадијума у трудноћи, о томе одлучује поред ње и надлежни лекар специјалиста гинекологије и акушерства.

У Кодексу новинара изричито је наведено да је недозвољено дискриминаторско понашање у медијима у односу на пол, расу, веру, нацију, опредељење појединаца. Уколико новинари ћуте о оваквим догађајима, који су свакодневни, и у сваком већем граду вишеструки, онда се слободно може рећи да они крше свој Кодекс, а и ћутњом о таквим догађајима утичу да се такви догађаји узимају као нормална појава. Штавише, овакви догађаји су видови насиља у породици, јер постоји огроман број случајева у коме мушкарци који „немају право“ да одлучују о животу или смрти свог нерођеног детета ипак присиљавају своје жене да изврше абортус. Наши новинари понекад напишу да се дешава случај у Индији или Кини да мужеви кад сазнају за пол детета присиљавају своје жене да изврше абортус⁵. На тај проблем у нашим условима новинари су врло ретко указивали, иако је у разговору са начелником Института за заштиту мајке и детета, он указао на проблем одлучивања родитеља на абортус када је у питању женско дете.

3.2. Право на достојну сахрану остатака нерођеног

Не показујући интересовање за неки проблем чини се да се ствара прекривач над тим проблемом и да се фингира да тај проблем не постоји. Шта се дешава са остацима тела деце чији је живот прекраћен абортусом? Да ли је могуће да Кодекс новинарске етике не обавезује новинаре да укажу на овај проблем? Зар би требало да се не боре ни за право на живот и право на достојну сахрану тих остатака детета⁶? О промету остатака деце после абортуса које је добило своје елементе купопродајног уговора најобичнијих ствари, а не делова убијеног људског бића, не пружа се

⁵ 2010. године је објављено да је жена пријавила свог мужа након што је и 17. пут присилио да изврши абортус јер је сваки пут кад је после ултразвучног прегледа лекар саопштио пол детета, сазнавши да је сваки пут женско, муж је присиљавао на абортус. Политика од 08. априла је имала опширну информацију о проблемима који су се јавили у Кини услед селективног абортуса по полу детета указујући на проблеме који ће се појавити кроз неколико година јер је 24 милиона више мушке деце која су добила шансу да их мајке роде док су женска деца убијана абортусом.

⁶ У Италији је недавно отворено у Риму уз гробље Светог Лаврентија, гробље за сахрану ембриона.

тачна или готово никаква информација. Требало би да новинар разговара, поштујући приватност и штитећи анонимност мајке која је извршила абортус, да у сваком случају постави питање зна ли она где ће завршити остаци њеног детета? Да је више таквих информација, сигурно се не би дешавало да мајка која је извршила абортус након извесног времена стави то дете себи на лице јер су ти делови детета завршили у козметичкој индустрији за прављање крема које служе за улепшавање коже, или можда спречавају „старење“. Разни су видови комерцијалног искоришћавања, нарочито ако се абортус врши у каснијој доби ⁷. Да би дошли до ових информација, новинари не морају прекршити свој Кодекс у погледу забране употребе свих нечасних средстава као што су сила, претња, уцена, превара и слично, већ могу једноставним разговором са мајком која је извршила абортус, њезиним супругом, лекаром који је вршио абортус, и једноставно тражити одговор на ова питања, а затим у козметичкој и фармацеутској индустрији, посебним разговорима са фармацеутима у апотекама, сложити истинит мозаик где ће сваки од тих каменчића бити на месту. У противном, новинари, било да информацију дају само текстом, цртежом, илустрацијама, фотографијама, видео и звучним записима, неће донети тачну информацију и њихова информација неће послужити решењу једног горућег проблема за опстанак и функционисање једног друштва, а то је проблем убијања нерођених и претварање државе у државу старих и немоћних лица које нема ко ни неговати нити издржавати јер младих нема.

Закључак

Право на слободу изражавања заузима посебно место у етичким вредностима. Етичке вредности, као цивилизацијска творевина су истовремено и универзалне и посебне. Основна карактеристика поштовања људских права је поштовање универзалних вредности уз уважавање посебности у сваком националном праву.

С обзиром на резултате пописа становништва у 2011. години можемо извести закључак да је у последњих 10 година бројка морталитета, у односу на бројку наталитета у плусу преко 300 000. Статистике кажу да је Србија подручје са најстаријим просеком становништва у Европи. Демографским речником речено, Србија је у фази демографске катастрофе. Поштујући све међународне и регионалне правне

⁷ Цена је на светском тржишту мозга абортираног детета 950 долара

норме, треба се водити брига и о националној етичкој вредности права на живот.

Полазећи од тога да је Србија вишенационална и мултирелигиозна држава, обавеза је новинара да штите врхунске националне – државне интересе, а то је пре свега право на живот сваког људског бића.

Треба истовремено ставити у исту раван свачији живот без дискриминације на рођену и нерођену децу. Ако је у питању опстанак једног друштва, онда се обавезно сви носиоци моћи, а посебно медији укључити у заштиту те вредности. Између права мајке на абортус, као искључивог права жене и права на живот детета, медијска етика треба дати предност универзалном праву на живот, ако тиме није угрожено право на живот мајке. Ако би новинари у том смислу извештавали јавност, о бризи за репродуктивно здравље, о чињеници да је зачетак већ посебан облик људског бића коме са 18 дана већ куца властито срце, кад би водили разговоре са лекарима из клиника које врше абортус, када би износили застрашујуће последице демографске катастрофе и борили се за сигурне куће у коме би се смештале трудне жене и борили се за то да и нежељено дете буде рођено, а да потом буде усвојено, ублажила би се демографска катастрофа. На стотине хиљада брачних парова у Србији је бесплодно, на хиљаде постоји захтева за усвојење деце. Само довести у везу лица која желе да усвоје децу и мајке које би да се реше свог нерођеног детета је заштита основног права на живот, права на усвојење и права на недискриминацију. Свакондевне емисије на ТВ екранима и чланци у новинама могу постићи заштиту живота. На тај начин медијска етика остварила би циљ у друштву и поред права на живот, као што је то учинила Италија⁸, допринела би и праву на заштиту остатака људског бића у њиховој сахрани на гробљима. Етичке норме у медијском праву су у односу на законодавство Србије аутономне, али би новинари ипак требали у својим кодексима истицати таква етичка правила која не би дискриминисала нерођену децу у праву на живот и тиме довести до промене постојећег законодавства у Србији о заштити нерођене деце.

⁸ У Италији је недавно у Риму отворено гробље у коме се сахрањују нерођена абортирана деца. Градске власти су поред гробља Светог Лаврентија доделиле 600 м² за укуп те нерођене деце и то је четврто гробље у Италији за ту намену. У Милану постоји већ неколико година такво гробље и у 2009. години је у гробљу сахрањено 4 800 нерођене деце.

Prof. Stanka Stjepanović, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Eastern Sarajevo

The Child's Right to Life as an Ethical Value in Media Law

Summary

Demographic vocabulary words, Serbia is at the stage of the demographic disaster. Respecting all the international and regional legal norms should be taken care of and ethical values of the national right to life. It points to the problems of lack of nurturing the right to life and the inception of his position as an ethical value in the media law in Serbia. The Convention on the Rights of the Child in Article 1 defines a child as every human being below the age of 18 years, unless the legislation of the Parties of the Convention, majority is attained earlier. This means that the Convention is considered the beginning of the child, which is consistent with medical science. In some countries believe that the Committee on the Rights of the Child must submit a regular report on the protection of children born and unborn, to prove their statements to the Committee.

Usually, the parties appearing daily press with sensational news headlines big - dead baby was found in the underbrush at the river bank, in a container. Or, the mother killed the child, threw him out the window, and then killed him. None of the news program did not begin, nor are any daily newspaper published, how many were killed that day, to legal abortion of children. Do not be published or how many women because other ill or infertile. Discrimination is visible between the right to life born and the right to life of unborn children, and in relation to the remains of unborn children. They are subject to various shops, such as the pharmaceutical industry, cosmetic industry, the need for the media as an ethical value of protecting the right to life, and that such media in a democratic country like Poland, as an ethical value and put the right to life of unborn children

Although ethical standards in media law, in relation to the autonomous Serbian legislation, they should still stand out in their codes of ethics such rules would not be in conflict in international law and constitutional right to protection of life, but also equaled everyone's life without discrimination on the born and unborn children. Thus, the Convention on the Rights is the source of law. Freedom of information should be directed to this most important value in society, to the right to life. If it comes to the survival of a society, then we must all holders of power, and especially the media involved in the protection of those values.

Starting from the fact that Serbia is a multiethnic and multireligious country, the obligation of journalists to protect the top of the national - national interests, and this is primarily a right to life of every human being. In this paper special attention to the part of the code of the journalist than the facts - true, complete and timely reporting, which has no right on the life as unborn.

Key words: *rights of the child, right to life, media law, Code of Ethics*